

Semnificația fundamentală a Învierii lui Hristos pentru om după Wolfhart Pannenberg

Lect. Dr. Vasile CRISTESCU

Pe baza concepției sale proleptice și eshatologice despre Învierea lui Hristos, Wolfhart Pannenberg a subliniat în hristologie ideea de confirmare retroactivă. După Pannenberg, ideea aceasta face posibilă explicarea relației dintre natura veșnică a Fiului și apariția concretă a lui Iisus din Nazaret¹. Pe baza confirmării retroactive, dumnezeirea lui Iisus nu poate fi înțeleasă numai ca unitate a ființei, ci dependentă de drumul istoric al lui Iisus².

Procesul acesta se desfășoară „plecând de la sfârșit”, adică de la înviere și de la viitorul eshatologic. În acest sens, Întruparea este pentru Pannenberg „unitatea (lui Hristos, n.n.) Cel înviat cu Cel prepascal”³. Pannenberg afirmă în acest sens: „Mărturisirea Întrupării primește o nouă fundamentare și concretizare dacă poate fi înțeleasă ca interpretare a Învierii lui Iisus”⁴. Prin puterea lui retroactivă un astfel de proces face posibilă cunoașterea Persoanei lui Hristos în totalitatea ei și în același timp în unirea ei cu Dumnezeu⁵. Prin puterea ei retroactivă proprie, Învierea lui Hristos poate fi văzută astfel ca punct de plecare în cunoașterea Persoanei lui Iisus⁶.

Pannenberg afirmă că sensul retroactiv al învierii se referă într-adevăr la întreaga Persoană a lui Hristos: „Sensul retroactiv al Învierii lui Iisus ca confirmare divină a apariției Sale anterioare și a revendicării, depășește dilema unei

¹ Pannenberg, *Grundzüge der Christologie*, 5. Aufl. (GC), Gütersloh 1976, p. 349.

² *Ibidem*, p. 314.

³ Idem, *Dogmatische Erwägungen zur Auferstehung Jesu*, în: idem, *Grundfragen Systematischer Theologie*, Bd. 2 (GSTh 2), Göttingen 1980, p. 171. „Învățătura despre Întrupare dezvoltă numai semnificația retroactivă a Învierii lui Iisus pentru întreaga Sa apariție și întreaga Sa persoană” (idem, *Das Glaubensbekenntnis ausgelegt und verantwortet vor den Fragen der Gegenwart*, Hamburg, 1972, p. 104).

⁴ Idem, *Dogmatische Erwägungen*, p. 163.

⁵ Idem, GC, p. 140.

⁶ *Ibidem*, p. 317.

uniri cu Dumnezeu împlinită, sau de la început, sau printr-un eveniment mai târziu în viața lui Iisus”⁷. În Înviere, Dumnezeu apare ca putere a viitorului care acționează în prezent⁸. Prin descoperirea puterii imanente a istoriei lui Iisus este confirmată unirea lui Iisus cu Dumnezeu⁹. Învierea este evenimentul fundamental al revelației deoarece este confirmare și anticipare, împlinire și făgăduință¹⁰.

Întrebarea este însă următoarea: ce înseamnă această putere retroactivă? Pentru Pannenberg, dumnezeirea lui Iisus este anterioară Învierii Lui. Aceasta hotărăște cu putere retroactivă că Iisus a fost ca Persoană mereu „Fiul lui Dumnezeu”¹¹: „Privind retroactiv comunitatea creștină primară a văzut urmele slavei Celui înviat (lui Hristos n.n.) deja în viața lui Iisus prepaschal”¹². Ca și confirmare a unirii lui Iisus cu Dumnezeu, Învierea nu are însă numai un efect retroactiv văzut, ci și un efect retroactiv care se referă la ființa lui Iisus¹³.

Pannenberg respinge totuși afirmația lui Künneth¹⁴ după care lui Hristos i-a fost acordată dumnezeirea abia prin Înviere. Dimpotrivă, pentru Pannenberg, Învierea este confirmarea revendicării prepascale a lui Iisus. Numai în acest fel Învierea are putere retroactivă: „Iisus nu devine în mod simplu ceva ce nu ar fi fost mai înainte, ci revendicarea sa prepaschală este confirmată de Dumnezeu”¹⁵.

Confirmarea aceasta este, pentru Pannenberg, noutatea din evenimentul Învierii.

⁷ *Ibidem*.

⁸ David P. Polk, *On the way to God: an exploration into the theology of Wolfhart Pannenberg*, Boston, 1989, p. 249-259.

⁹ Pannenberg, *Offenbarung und „Offenbarungen” im Zeugnis der Geschichte*, în: idem, *Beiträge zur Systematischen Theologie*, Bd. 1, Philosophie, Religion, Offenbarung (BzSTh 1), Göttingen 1999, p. 134.

¹⁰ Adrian Geense, *Auferstehung und Offenbarung. Über den Ort der Frage nach der Auferstehung Jesu Christi in der heutigen deutschen evangelischen Theologie*, Göttingen 1971.

¹¹ Pannenberg, *Dogmatische Erwägungen*, p. 108.

¹² *Ibidem*.

¹³ Idem, GC, p. 134.

¹⁴ W. Künneth, *Theologie der Auferstehung*, 4. Aufl., München 1951, p. 112 ș.u. Pannenberg afirmă că ideea unei ridicări a lui Iisus ca participant la dumnezeirea lui Dumnezeu ce a avut loc abia prin Înviere nu este conformă cu realitatea, căci ea nu poate dovedi caracterul confirmării care este propriu evenimentului Învierii și prin care arată retroactiv viața lui Iisus prepaschal (Pannenberg, GC, p. 135 ș.u.).

¹⁵ Pannenberg, GC, p. 134. D. Wiederkehr afirmă că hristologia noutestamentară a fost fundamentată de fapt pe lumina Învierii lui Hristos: „Dar formularea aceasta nu este fără istorie anterioară sau fără premisă, încât hristologia ar putea fi caracterizată exclusiv ca produsul și fructul evenimentului Învierii. Dacă Învierii îi revine o poziție valorică esențială în istoria vieții lui Iisus, trebuie să fi fost dovedită invers în această istorie a vieții o ordonare spre Înviere [...]. Dacă Învierea este confirmare trebuie să fi existat cineva care confirmă; pentru a fi clară în sine, Învierea are nevoie de o istorie anterioară” (*Entwurf einer systematischen Christologie*, în *Mysterium Salutis*, Bd. III/1, Einsiedeln – Zürich – Köln 1970, p. 527).

Ideea de acțiune retroactivă a unui eveniment își are rădăcinile în terminologia juridică¹⁶. După Pannenberg, ideea aceasta este străină gândirii obișnuite despre ontologie¹⁷. De aceea, Pannenberg încearcă prin argumentarea sa să facă înțeles faptul că în afirmațiile sale privitoare la puterea retroactivă a evenimentului Învierii nu este vorba de „o particularitate a evenimentului lui Hristos neînțeleasă ontologic și redusă astfel la o afirmație goală”, ci de o realitate „de importanță generală”¹⁸.

Aceasta, arată Pannenberg, este sesizată numai de o gândire care nu ține strâns la o ființă a lucrurilor incapabilă de schimbare, ca în tradiția filosofică greacă, ci, dimpotrivă, rămâne deschisă viitorului în sensul că „va aduce noul în mod neprevăzut”¹⁹. Numai viitorul va hotărî cum va fi cunoscută ființa unui om, a unei stări sau chiar a lumii²⁰.

După Pannenberg, fundamentarea retroactivă a ființei lui Iisus de la Înviere și unirea Lui cu Dumnezeu este valabilă nu numai pentru cunoașterea umană subiectivă, ci are și rang ontologic²¹. Acțiunea retroactivă dovedește unirea lui Iisus cu Dumnezeu care exista și înainte: „Dacă Iisus nu ar fi Înviat s-ar fi stabilit prin aceasta că nici înainte El nu era unit cu Dumnezeu”²². Dimpotrivă, Învierea hotărăște faptul că Iisus era unit cu Dumnezeu și anume retroactiv: „El era unit cu Dumnezeu deja înainte”²³.

G. Ebeling repropune astfel de fundamentări a hristologiei, că Iisus a devenit în acest fel prin Înviere ceea ce nu fusese mai înainte²⁴. Teologia aceasta care înțelege „totul de la factorul Învierii”, nu ia în seamă punctul de vedere hotărâtor al adevăratei hristologii și anume că „Iisus nu a devenit ceva după moartea Lui, ci că El, Iisus istoric, a fost și este Fiul lui Dumnezeu”²⁵. Pentru

¹⁶ Pannenberg, GC, p. 134. „Ideea că un eveniment are putere retroactivă își are originea din terminologia juridică. Pentru dispoziții sau legi poate să însemne că ele intră în putere retroactivă” (*ibidem*). Despre aceasta a vorbit în perioada modernă Kierkegaard arătând că un eveniment care apare mai târziu în timp poate avea „putere retroactivă” pentru realitatea temporară anterioară (Søren Kierkegaard, *Der Liebe Tun*, Bd. 2: Etlische christliche Erwägungen in Form von Reden. Zweite Folge, in der Reihe: Søren Kierkegaard, *Gesammelte Werke*, Hg. von Emanuel Hirsch und Hayo Gerdes, 19. Abteilung, Gütersloh 1983, p. 334). Referindu-se la Pannenberg, Wolf Krötke arată că semnificația Învierii lui Iisus înțeleasă drept calificare eshatologică a vieții Lui poate fi exprimată prin „modul de gândire” al lui S. Kierkegaard [Die christologische Bedeutung der Auferstehung Jesu Christi von den Toten, în *Evangelische Theologie* (EvTh), 57 (1997), p. 221].

¹⁷ Pannenberg, GC, p. 134.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, p. 169.

²¹ *Ibidem*, p. 135.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*. Vezi: Herbert Nieie, *The doctrine of the Atonement in the theology of Wolfhart Pannenberg*, Berlin, New York, 1978, p. 54-58.

²⁴ G. Ebeling, *Theologie und Verkündigung*, 2. Aufl., Tübingen, 1963, p. 69.

²⁵ *Ibidem*.

Pannenberg, obiecția aceasta poate să se refere doar la afirmația lui Künneth după care numai prin Înviere Iisus a fost Dumnezeu. Critica lui Ebeling, arată Pannenberg, nu înțelege aspectul confirmării Învierii lui Iisus care poate fi găsit în constituirea tradiției creștine primare. Acea hristologie care pleacă de la înviere cunoaște acest aspect al Învierii și-L știe „de la Înviere pe Iisus unit deja mai înainte cu Dumnezeu”²⁶.

Pentru Pannenberg, Iisus este cunoscut de la Înviere ca Cel ce era mai înainte. Acțiunea retroactivă a evenimentului Învierii, afirmă Pannenberg, este valabilă pentru Iisus prepaschal în măsura în care confirmă revendicarea puterii depline înainte de Înviere. Prin aceasta este dovedită și unirea lui Iisus cu Dumnezeu care poate fi găsită în viața pământească a lui Iisus: „Unirea lui Iisus cu Dumnezeu, care este fundamentată în evenimentul Învierii, nu începe mai întâi cu acest eveniment, ci intră în vigoare retroactiv de la El pentru revendicarea puterii absolute din atitudinea lui Iisus prepaschal”²⁷.

Ea se referă la Persoana lui Iisus ca întreg. De aceea originea ei nu poate fi văzută în Botezul lui Iisus, după cum afirmă R. Seeberg²⁸. Pe bună dreptate, Pannenberg se ridică împotriva unei astfel de afirmații adoptianiste: dacă Iisus se dovedește retroactiv ca „Fiu al lui Dumnezeu” de la Învierea Sa, „atunci El a fost mereu acesta”²⁹, căci „lumina de la Înviere ce cade înapoi pe Iisus prepaschal, întâlnește Persoana Sa ca întreg”³⁰.

Pentru Pannenberg, întreaga Persoană a lui Iisus constituie criteriul de judecată atât al revendicării lui Iisus, cât și al acțiunii retroactive împlinită de la Înviere: „Căci precum revendicarea lui Iisus privește implicit propria sa Persoană, tot așa este valabil retroactiv de la Înviere că Iisus ca Persoană în nici un fel și niciodată nu poate fi despărțit de Dumnezeu”³¹.

În postfața lucrării sale *Grundzügen der Christologie*, Pannenberg afirmă că pe de o parte relația reciprocă dintre apariția prepascală a lui Iisus și revendicarea puterii depline decisă în aceasta, iar pe de altă parte, Învierea lui Iisus, formează realitatea fundamentală a cărei recepționare de către istorie stă la baza hristologiei³².

După Pannenberg, afirmația aceasta este numai o ipoteză, dar o ipoteză dovedită și păstrată în rodnicia ei³³. Pentru Pannenberg, acțiunea retroactivă a Învierii descrisă mai înainte rezultă din viitorul care începe în ea și care determină realitatea lucrurilor³⁴.

²⁶ Pannenberg, GC, p. 135.

²⁷ *Ibidem*, p. 136.

²⁸ R. Seeberg, *Christliche Dogmatik II*, Erlangen-Leipzig, 1925, p. 160.

²⁹ Pannenberg, GC, p. 140. „Pentru că aparține ființei veșnice a lui Dumnezeu, unirea lui Iisus cu Dumnezeu precede timpul vieții pământești a lui Iisus” (*ibidem*, p. 150).

³⁰ *Idem*, GC, p. 140.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, p. 419.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

Viitorul arată natura ultimă a lucrurilor. Aceasta înseamnă că numai viitorul hotărăște ontologic care este natura unui lucru³⁵. Viitorul de care oamenii sunt legați de la început a apărut în Învierea lui Iisus ca viitor al omului nou. Fără Înviere, moartea, care este viitorul fiecărui om, ar fi ultimul viitor al omului.

1. Moartea lui Iisus și însemnătatea ei pentru viața omului

Pentru Pannenberg, moartea este o contradicție a nostalgiei și a destinației umane³⁶. Ca urmare a păcatului ea este „pecetluirea propriei închideri” a păcătoșului față de Dumnezeu³⁷. Aceasta înseamnă că moartea nu este împlinire, ci sfârșitul oricărei speranțe. În cazul omului care are încredere în Dumnezeu și este legat de Dumnezeu printr-o astfel de încredere, se ridică întrebarea dacă el este despărțit prin moarte de Dumnezeu³⁸. Ce însemnătate i se cuvine atunci morții?

După cum arată Pannenberg, particularității morții lui Iisus îi aparține faptul că El și-a asumat moartea celui aruncat³⁹, așadar a trăit moartea nu numai ca sfârșit biologic, ci și ca expulzare de la viața veșnică a lui Dumnezeu⁴⁰, ca excludere de la originea creatoare⁴¹. Iisus a murit moartea aceasta caracterizată ca moarte a păcătoșului⁴². Mai târziu, Pannenberg și-a modificat poziția aceasta din *Grundzügen*, prin legarea morții lui Iisus de Înviere. Astfel, el afirmă în *Grundfragen Systematischer Theologie*, vol. 2, că, prin moartea lui Iisus, morții i-a fost luată puterea de a despărți de Dumnezeu⁴³.

Aceasta a avut loc deoarece, în relația Sa cu Dumnezeu, Iisus a fost confirmat prin Învierea Lui chiar de Dumnezeu⁴⁴. Moartea Lui nu L-a despărțit de Dumnezeu⁴⁵. Dumnezeu Însuși ține la această comuniune cu Iisus chiar în moartea Lui pe cruce⁴⁶. De aceea, moartea a pierdut puterea sa de separare de Dumnezeu⁴⁷. Dumnezeu l-a lăsat pe omul unit cu El să ajungă în moarte, ca și în moarte să țină strâns la El⁴⁸: „În mod invers, prin aceasta le este deschis tuturor

³⁵ Allan D. Galloway, *Wolfgang Pannenberg*, London, 1973, p. 122 ș.u.

³⁶ Pannenberg, GC, p. 277.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Idem, *Tod und Auferstehung in der Sicht christlicher Dogmatik*, în: Idem, *Grundfragen Systematischer Theologie*, Bd. 2 (GSTh 2), Göttingen, 1980, p. 157.

³⁹ Idem, GC, p. 277.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*. Pannenberg ajunge la această expresie prin accentuarea deosebirii de sine a lui Iisus de Tatăl Său: „Depărtarea crucii lui Iisus de Dumnezeu a fost ascuțirea extremă a deosebirii de Sine față de Tatăl” (idem, *Systematische Theologie*, Bd. 2 (STh 2), Göttingen, 1991, p. 418.

⁴² Idem, GC, p. 277.

⁴³ Idem, *Tod und Auferstehung*, p. 157.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

oamenilor a căror viață este supusă morții comuniunea cu Dumnezeu în ciuda morții, în suferință și în moarte. De aceea, în moartea lui Iisus s-a descoperit iubirea lui Dumnezeu către lume⁴⁹.

În lumina Învierii, moartea lui Iisus înseamnă că moartea însăși nu ne mai poate despărți de Dumnezeu și viața veșnică⁵⁰. Afirmările lui Pannenberg din *Grundfragen*, vol. 2, cu privire la comuniunea cu Iisus în moartea Sa, pot fi văzute ca o modificare a altor afirmații din *Grundzügen*, în urma cărora Iisus „nu a împlinit activ nici moartea pe cruce și nici Învierea”⁵¹.

Cu toate că Iisus este confirmat în această faptă numai de Dumnezeu Tatăl, însemnătatea Crucii și a Învierii lui Iisus pentru om constă, după Pannenberg, în faptul că în comuniune cu Hristos omul nu mai trebuie înțeles ca o ființă izolată și independentă de Dumnezeu („Sein zum Tode”), ci poate fi tematizat „în ființa sa relațională nedespărțită de izvorul ei dumnezeiesc și de destinația ei divină”⁵². În deschiderea sa, omul poate să depășească totul, orice situație și moartea, deoarece deschiderea aceasta a fost confirmată de Învierea lui Iisus ca deschidere pentru Dumnezeu.

2. Învierea lui Iisus ca împlinire a destinului omului

Învierea lui Iisus, afirmă Pannenberg, este biruință asupra morții⁵³. Pentru fundamentarea acestei afirmații este suficientă realitatea că moartea lui Iisus a fost înțeleasă în lumina Învierii Sale ca biruință asupra morții. Explicația cea mai simplă a acestei realități, arată Pannenberg, este dată de Apostolul Pavel, după care comuniunea cu Hristos Cel răstignit fundamentează totodată speranța în participarea la viața Sa nouă care a apărut în Învierea Lui. Astfel, cei ce sunt în comuniune cu Hristos nu mai pot fi despărțiți nici în moarte de iubirea lui Dumnezeu⁵⁴. Hristos Cel înviat este noul Om al viitorului, Duhul dătător de viață și de aceea nesupus morții⁵⁵.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ Idem, *Die Bedeutung des Individuums in der christlichen Lehre vom Menschen*, în idem, *Die Bestimmung des Menschen. Menschsein, Erwählung und Geschichte*, Göttingen 1978, p. 11.

⁵⁴ Idem, *Tod und Auferstehung*, p. 177. După cum arată Pannenberg, consecințele acestei credințe au fost într-adevăr revoluționare: „După trei secole, bazele Imperiului Roman s-au clătinat, deoarece chiar amenințarea unei morți înspăimântătoare nu a putut să-i determine pe martirii creștini să se lepede de Hristos. Martirii Bisericii primare au dovedit în fața lumii libertatea fiecăruia față de societate și față de stat fundamentată pe moartea lui Hristos, adică pe iubirea lui Dumnezeu descoperită în acesta. Prin moartea lui Hristos fiecare (om, n.n.) a devenit radical independent de orice pretenție absolută a societății și a statului cu privire la viața sa” (*ibidem*).

⁵⁵ Idem, *Christologie und Theologie*, în idem, GSTh 2, p. 166.

Ca intrare în viața nouă, Învierea este preamărire, transformare a vieții noastre în lumina slavei lui Dumnezeu⁵⁶. După Pannenberg, transformarea aceasta privește viața noastră prezentă trecătoare în întregimea ei: „Întregimea, identitatea și integritatea vieții noastre de care este vorba în procesul istoriei vieții noastre individuale nu vine din moarte, ci de la Dumnezeu, de la Care viața noastră dacă s-a unit cu Dumnezeu își va primi preamărirea în învierea morților”⁵⁷.

De aici rezultă că omul este destinat spre ceva, nu spre moarte: el este destinat spre înviere⁵⁸. De aceea Învierea lui Iisus împlinește destinul omului. Afirmatia aceasta trebuie înțeleasă în sensul ei inclusiv și anume că destinul fiecărui om a fost împlinit în Hristos Cel înviat. Pentru Pannenberg, nădejdea creștină care se îndreaptă spre acest viitor și spre participarea la Învierea lui Hristos nu este expresia unui eroism nestăpânit al mântuirii individului luat în sine. Ea se îndreaptă mai mult spre o nouă viață nu numai pentru un individ, ci pentru întreaga umanitate: „De aceea ea așteaptă învierea generală a morților ca început al deschiderii deplinei comunități, a unui nou Ierusalim”⁵⁹.

Pentru timpul secular, pentru care „starea de lepădare de Dumnezeu” și de destinul propriu în „aspectul fragmentar” al existenței noastre este o „experiență generală”⁶⁰, vestea vieții noi și adevărate a Învierii lui Iisus ca biruință asupra morții trebuie să fie, după Pannenberg, „răspunsul transformator al lumii” la marile lor lipsuri: „Împăcarea și învingerea suferințelor [...] spre integritatea și împlinirea adevăratei vieți nu privește situația noastră mult mai direct decât problema izolată a vinei?”⁶¹. Sensul vieții umane este dat de împlinirea ei. Pentru Pannenberg, realitatea aceasta este clar exprimată în viața lui Iisus și a Învierii Lui. Cu privire la evenimentul de la sfârșitul timpului va fi posibil, arată Pannenberg, ca în același fel să descoperim sensul întregului eveniment ce se află înainte.

Sensul ultim este în mod special cel al evenimentului trecut, cu toate că evenimentul dobândește acest sens prin acțiunea retroactivă a sfârșitului, care acum se află încă în viitor. Că sensul unui eveniment unic se descoperă pe deplin la sfârșitul istoriei, este valabil și pentru istoria lui Iisus Însuși cu toate că ea este anticiparea acestui sfârșit: „În final noi nu știm încă ce s-a petrecut de fapt în apariția și destinul lui Iisus. Dar rezerva aceasta aparține chiar caracterului definitiv al oricărui eveniment. În mijlocul relativității istorice, a timpului ce se

⁵⁶ Idem, *Tod und Auferstehung*, p. 177. Pentru Pannenberg, Învierea lui Iisus spre care se îndreaptă nădejdea creștină înseamnă mai mult și chiar altceva decât „apariția a ceea ce a avut loc în moartea lui Hristos” (*ibidem*).

⁵⁷ Idem, *Tod und Auferstehung*, p. 177.

⁵⁸ Idem, GC, p. 195.

⁵⁹ Idem, *Tod und Auferstehung*, p. 159.

⁶⁰ Idem, *Dogmatische Erwägungen*, p. 107.

⁶¹ *Ibidem*. L. Scheffczyk arată că învingerea morții atât pentru fiecare cât și pentru viața lumii în general ca scop al speranței umanității poate fi fundamentată numai pe credința în Învierea cu trupul a lui Iisus (*Die Überwindung von Sünde und Tod in der Auferstehung Jesu Christi*, în Norbert A. Luyten (Hg.), *Tod-Ende oder Vollendung?*, Freiburg/München, 1980, p. 249).

desfășoară mai departe și de cunoașterea legată de el, ea este numai în așa fel posibil, ca și cunoaștere a însemnătății care i se cuvine evenimentului lui Iisus să fie încă neîmplinită⁶². Cu toate că revelația lui Dumnezeu este definitivă, nu putem încă să cuprindem conținutul ei deplin⁶³. Noi trăim mai departe în speranța deplinei revelații a lui Dumnezeu în dumnezeirea Sa la sfârșitul istoriei.

3. Relația Duhului Sfânt cu Persoana lui Hristos

Pentru Pannenberg, Învierea lui Iisus ca acțiune a Fiului lui Dumnezeu poate fi înțeleasă numai „prin acțiunea Duhului”⁶⁴. Acțiunii Duhului îi revine în acest sens o însemnătate hotărâtoare, deoarece Fiul este arătat prin acțiunea Duhului⁶⁵.

Kyrios și *Pneuma* aparțin însă unul altuia. Apostolul Pavel spune că Adam cel nou este Duh dătător de viață (I Corinteni 15, 45). De fapt, coapartenența lui Hristos și a Duhului poate fi găsită în „toate afirmațiile pauline privitoare la Duhul din principalele epistole”⁶⁶. Acestea sunt de la un capăt la altul marcate hristologic⁶⁷. Pannenberg arată că ne aflăm deja în câmpul de acțiune al Duhului când suntem în legătură cu realitatea lui Hristos Cel înviat: „Tot ceea ce stă în legătură cu realitatea Celui înviat, este umplut de puterea de viață a Duhului dumnezeiesc”⁶⁸.

Hristos Cel înviat se arată cu puterea Învierii Sale în Duh⁶⁹. De aici rezultă că ne aflăm în comuniune cu Dumnezeu, dacă suntem în comuniune cu Hristos. Numai pentru că Iisus este Fiul lui Dumnezeu și ca atare Dumnezeu însuși, „se poate răspunde la întrebarea despre criteriul după care Duhul este Duhul lui Dumnezeu (I Corinteni 12, 11): criteriul acesta este mărturisirea lui Hristos”⁷⁰.

Duhul se dovedește ca Duh al comuniunii cu Dumnezeu, deoarece deschide comuniunea cu Dumnezeu prin Iisus. Pannenberg se referă la cuvintele Apostolului Pavel din Epistola către Romani 8, 11, unde Apostolul Pavel leagă Învierea lui Hristos de acțiunea lui Dumnezeu prin Duhul Său⁷¹.

⁶² Pannenberg, *Über historische und theologische Hermeneutik*, în idem, *Grundfragen systematischer Theologie*, Bd. 1 (GSTh 1), Göttingen, 1967, p. 156 ș.u.

⁶³ Idem, *Analogie und Doxologie*, în idem, GSTh 1, p. 199.

⁶⁴ Idem, *Systematische Theologie* (STh 1), Bd. 1, Göttingen, 1988, p. 342.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ I. Hermann, *Kyrios und Pneuma. Studien zur Christologie der paulinischen Hauptbriefe*, München, 1961, p. 33.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ Pannenberg, GC, p. 172.

⁶⁹ E. Käsemann, *Geist und Geistgaben im NT*, în RGG, Bd 2, 3. Aufl., Tübingen 1958, col. 1274. Pannenberg, GC, p. 173.

⁷⁰ Pannenberg, GC, p. 176. „Vasile cel Mare a văzut în aceasta un semn mare pentru coapartenența Duhului Sfânt cu Tatăl și cu Fiul într-o singură dumnezeire” (*ibidem*, p. 173). După Pannenberg, argumentul soteriologic al Sfântului Atanasie (*Epistola către Serapion* și luarea sa de atitudine la Sinodul de la Alexandria din 362) are în vedere dumnezeirea Duhului: „Dacă Duhul care pătrunde în inimile ascultătorilor și credincioșilor cu vestirea Învierii lui Iisus nu ar fi Duhul lui Dumnezeu Însuși, credinciosul nu ar avea nici o comuniune adevărată cu Dumnezeu prin această vestire” (GC, p. 173).

⁷¹ *Ibidem*.

Duhul dat credincioșilor le garantează participarea la împlinirea viitoare (Romani 8, 23; Corinteni 1, 22; 5, 5; Efeseni 1, 13).

Aceasta este fundamentată în realitatea că Duhul este începutul creator al vieții noi din învierea morților (Romani 8, 11). Prin aceasta, spune Pannenberg, concepția iudaică despre Duhul lui Dumnezeu ca început al întregii vieți este împinsă într-o nouă perspectivă, și anume în perspectiva viitorului eshatologic: funcția Duhului ca dătător de viață apare ca pregătire a împlinirii acțiunii sale în crearea vieții noi eshatologice (I Cor. 15, 45 ș.u.)⁷².

După Pannenberg, acțiunea Duhului ar trebui înțeleasă ca acțiune premergătoare realității sale eshatologice⁷³. De aceea, arată Pannenberg, pnevmatologia și eshatologia aparțin una alteia. Această coapartenență poate fi găsită în prezentul acțiunii Duhului care se referă la biruința păcatului și a morții⁷⁴. În plus, prezența Duhului conduce pe credincioși și o dată cu ei întreaga creație la „participarea la slava lui Dumnezeu”⁷⁵. Slava lui Dumnezeu care a apărut pe fața lui Iisus (Cor. 4, 6) a fost descoperită de Hristos în învierea Sa⁷⁶. Realitatea Învierii lui Iisus este, pentru Pannenberg, obiect al credinței (Romani 10, 9).

4. Actualizarea lui Hristos Cel înviat prin Duhul Sfânt

În procesul credinței, Duhul ridică pe oameni peste „propria lor mărginire,, încât ei participă în credință la Cel ce este dincolo de ei, adică la Iisus Hristos”⁷⁷. Credinciosul este în mod extatic în afară de sine când este în Hristos (Romani 6, 6 și 11). Deschiderea aceasta spre Dumnezeu este, pentru Pannenberg, adevăratul sens al structurii fundamentale a ființei umane⁷⁸. Ea este fundamentată pe realitatea că „din partea lui Iisus ca Fiul al Tatălui, omul este cel care se dăruiește total lui Dumnezeu și pentru aceasta și celorlalți oameni”⁷⁹.

Ființa deschisă prin Duh în afară de sine prin credința în Iisus Hristos înseamnă eliberare nu numai în sensul de „ridicare peste propria mărginire”, ci și înnoirea ființei create printr-o astfel de ridicare⁸⁰. După Pannenberg, ființa extatică

⁷² Idem, *Systematische Theologie*, Bd. 2 (STh 2), Göttingen 1991, p. 120. Vezi idem, *Geist als Feld-nur eine Metapher?*, în *Theologie und Philosophie* (ThPh), 71 (1996), p. 259; Hans-Dieter Mutschler, *Schöpfungstheologie und physikalischer Feldbegriff bei Wolfhart Pannenberg*, în *Theologie und Philosophie* (ThPh), 70 (1995), p. 556.

⁷³ Pannenberg, STh 2, p. 120.

⁷⁴ Idem, *Systematische Theologie*, Bd. 3 (STh 3), Göttingen, 1993, p. 596-597.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ Idem, GC, p. 127.

⁷⁷ Idem, STh 2, p. 498.

⁷⁸ Idem, GC, p. 197.

⁷⁹ Idem, STh 2, p. 499.

⁸⁰ *Ibidem*. Idem, *The Doctrine of the Spirit and the Task of a Theology of Nature*, în *Theology*, nr. 619 (1972), p. 19; idem, *Das Wirken des Heiligen Geistes in der Schöpfung und im Volk Gottes*, în: Carl E. Braaten (Hg.), *Kirche ohne Konfessionen?*, München, 1971, p. 21; idem, *Spirit and Mind*, în *Mind in Nature*, Hg. von R. Q. Elvée Nobel Conference XVII, New York, 1982, p. 140.

ridicată peste sine prin Duhul nu poate fi înțeleasă în sensul unei contopiri a credinciosului în Dumnezeu, încât să nu se mai păstreze deosebirea ei de Hristos și Dumnezeu. Dimpotrivă credinciosul își cunoaște bine propria existență deosebită de Iisus Hristos în care crede, cu toate că este unit cu El prin credință⁸¹.

Pannenberg arată că depășirii de sine a credinciosului spre obiectul încrederii sale îi corespunde în speranță un moment de depășire de sine al celui care nădăjduiește: „Momentul extatic din ființa credinciosului face înțeles modul includerii temei speranței în actul credinței”⁸². După cum pentru credință, așa și pentru nădejdea creștină este valabil faptul că ea își are baza în afară de sine, și anume în Iisus Hristos (Efeseni 1, 12). Prin puterea Duhului care unește pe creștini „în mod extatic cu Hristos”⁸³, este prezentă nădejdea în slava lui Dumnezeu. Astfel, creștinii cred în viața de dincolo de moarte ce le este făgăduită prin Învierea lui Hristos: „În plus nădejdea lor se îndreaptă în cele din urmă spre Dumnezeu Însuși și spre comuniunea cu viața Sa veșnică” (I Petru 1, 21)⁸⁴.

5. Ridicarea omului spre Dumnezeu prin Duhul Sfânt

Deoarece credința îl unește pe om cu Iisus Hristos și îl face să participe la Duhul Său, credinciosul primește în Hristos o nădejde dincolo de moarte: „În aceasta este fundamentată depășirea structurii egoiste a speranțelor umane”⁸⁵. Pannenberg subliniază că mijlocirea nădejzii creștine prin credința în Iisus Hristos îl ridică pe om dincolo de propriul său eu. Astfel, conținutul nădejzii creștine este integritatea și împlinirea vieții atât în existența individuală, cât și în cea comunitară⁸⁶. Ridicarea omului spre Dumnezeu împlinită prin Duhul „care fundamentează «o nouă existență» extatică a creștinului în Hristos prin El fiind fundamentată în Dumnezeu, este implicit iubire față de Dumnezeu”⁸⁷.

Pentru Pannenberg, mișcarea extatică a omului își găsește împlinirea în iubire, căci prin iubire creștinul rămâne în Dumnezeu (I Ioan 4, 16). Aceasta este însă mai mult decât o concluzie morală. Este vorba mai mult de o „rămânere” în iubirea lui Hristos (Ioan 15, 10). Iubirea aceasta arată că în acțiunea Duhului este prezent⁸⁸ Însuși Dumnezeu Care este iubire. Pannenberg afirmă că iubirea aceasta trebuie să fie înțeleasă ca o putere ce pleacă de la Dumnezeu. El se referă la cuvintele din Epistola către Romani 5, 5 prin care se arată că iubirea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile noastre prin Duhul Sfânt.

După Pannenberg, expresia genitivală „iubirea lui Dumnezeu” este legată de Dumnezeu Însuși ca subiect⁸⁹. Pannenberg subliniază că acestei iubiri îi aparține

⁸¹ Pannenberg, STh 2, p. 499.

⁸² Idem, STh 3, p. 196.

⁸³ *Ibidem*, p. 197.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 198.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 201.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 204.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 206.

⁸⁸ Idem, *Das Glaubensbekenntnis*, p. 150.

⁸⁹ Idem, STh 3, p. 207.

de asemenea momentul reciprocității⁹⁰. „Dacă nu ar exista o astfel de reciprocitate în relația dintre Dumnezeu și om, iar omul ar sta în credință numai ca primitor al iubirii divine de la Dumnezeu cum s-ar mai putea spune apoi că iubirea lui Dumnezeu a fost revărsată în inimile oamenilor (Romani 5, 5)?”⁹¹. Reciprocitatea aceasta are ca bază realitatea personală a Duhului dumnezeiesc care nu anulează⁹² prin acțiunea sa caracterul personal al acțiunii umane, ci lasă să ajungă la împlinire viața umană prin dăruire liberă⁹³.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 218.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² *Idem*, GC, p. 178.

⁹³ *Ibidem*.

The fundamental meaning of the Resurrection of Christ according to Wolfhart Pannenberg

One of the main direction of the theologian Wolfhart Pannenberg concerning his theology of time and implicitly of the Resurrection of Christ is that of retroactive confirmation. That – in his conception – could explain the relation between the eternal nature of the Son of God and the physical, concrete presence on earth of Jesus Christ.

This process of retroactive confirmation 'goes from the end', from the eschatological future. The incarnation is – in this sense – 'the unity of Christ before Pascha with the Risen Christ'. The retroactive sense of the Resurrection involves indeed the whole person of Jesus Christ. 'Regarding retroactively, the Christian community had seen the traces of the glory of Jesus Christ in the life of Jesus before Resurrection'.

Answering to the critical objection of some protestant theologians affirming that Christ received His divinity after the Resurrection (a principle with certain heretic Nestorian influence), W. Pannenberg sustains the divinity of Jesus Christ from the beginning of his historical life.

Related to that, the death of Christ and his meaning for the life of the human being (chapter 1) could be interpreted from the perspective of the Resurrection. The chapter 2 speaks about the Resurrection of Christ as the fulfilment of the human destiny. Then we read about the relation between the Holy Spirit and the Person of Christ and the implications of this relation for the life of the Church (chapter 3) and also the presence of the Risen Christ through the Holy Spirit (chapter 4), the ascension of the human being toward God through the Spirit.